

VENSKAB I VUGGESTUEN
Af Mikael Witte

I garderoben er en ansat en septemberdag optaget af at hjælpe otte børn i overtøjet. Jakker, hjemmesko og gummistøvler giver nok at se til, for nogle af børnene har større behov for hjælp end andre. Omklædning og snak foregår samtidig på mange planer og stemningen er god. Den ansatte kommer til at kalde en dreng på 3 år ved en anden drengs navn, og drengen spørger: 'Hvorfor bruger du ikke mit navn? Jeg troede du er min ven.'

Fortalelser forekommer når en ansat helst skal have otte arme at hjælpe med og kunne lytte og tale med flere på en gang. Selvfølgelig er det umuligt at være nærværende på denne stressende måde.

Jeg arbejder i en vuggestue og har netop skrevet bogen VERDENS BEDSTE VUGGESTUE, (208 sider, Forlaget Frydenlund). Det er en bog for pædagoger og medhjælpere, men også for nuværende og kommende forældre, der dagligt skal aflevere deres elskede barn i en vuggestue. Men da det er en bog om virkelig vækst må politikere, forvaltere og andre med interesse for fremtidens Danmark meget gerne læse med!

Verdens bedste vuggestue eksisterer ikke som institution på en adresse; den er min beskrivelse af nogle problemer som forhåbentlig kan inspirere til videreudvikling af en af vores vigtigste institutioner.

Venskaber er gensidige, men de er ikke nødvendigvis symetriske. Venskaber bygger principielt på uafhængighed, på at man selv kan vælge til og fra. Der kommer vuggestuens institutionskarakter på tværs. Mellem vuggestuens ansatte og børn kan opstå venskabelige forhold som kan være mere eller mindre dybe.

Det er vigtigt for alle at have venner; alle bør have mindst en ven. Venskaber kan ikke planlægges. De bygger på følelser som kan være vanskelige at kortlægge og på sympati som de voksne kan være opmærksomme på og støtte når børnene danner smågrupper for at høre en bog blive læst højt, grave et hul tværs gennem sandkassen, gå på blomstertur eller spise frokost i det grønne.

Selv om venskaber mellem børn på 1 år ser anderledes ud end mellem voksne, og dem mellem barn og voksen, så har de fællestræk. Den overvældende glæde ved at gense en ven ses lige så tydeligt når de yngste mødes som når lidt ældre får øje på deres ven.

Et venskabeligt forhold kan opstå i vuggestuens køkken mellem køkkenmedarbejderen og børnene. Arbejdet er rigtigt, dvs. medarbejderen leger ikke bare at der laves mad, sådan som vuggestuens andre ansatte leger i sandkassen og i dukkekrogen. Køkkenmedarbejderen renser gulerødder og skræller æbler, bager boller og brød, koger, steger og vasker op. Køkkenarbejdet i det lune køkken er dagligt, synligt, velduftende og -smagende, roligt og afvekslende.

I verdens bedste vuggestue er de ansatte opsatte på at gøre noget konkret for at styrke børns venskaber - og de gør samtidig også meget for at undgå at noget barn bliver overladt til sig selv, udelukket fra fællesskabet. I verdens bedste vuggestue ved de

voksne at venskab bygger på gensidig respekt.

Meget tidligt bliver spædbarnet i stand til at udtrykke om det er sultent eller ej. Om det er tørstigt eller ej, fryser eller ej, sveder eller ej. Om det kan lide det andet menneske eller ej og om meget mere. Barnet er kompetent.

Børn udtrykker altså ikke deres utilpashed for at genere nogen. Det er helt fundamentalt - og at dette misforstås af mange voksne får man et indtryk af når man hører hvor tit voksne til børn siger: 'Du behøver ikke skabe dig for mig!', 'Nu stopper du det hysteri!', 'Den opførsel kan du ikke være bekendt!'

Børn kan græde, småklukke, grynte og de kan udtrykke sig gennem mimik som smil og lynende øjne, gennem deres krop ved at spænde den og kaste sig i gulvet eller ved at benytte ord og udråb.

Dette barnesprog er personligt, og det forandrer sig i takt med barnets udvikling. På sit personlige sprog udtrykker barnet sine følelser, reaktioner, behov og sætter sine grænser, der skal beskytte dets integritet.

Grundstammen i barnets personlige sprog er:

- Jeg vil / jeg vil ikke.
- Jeg kan lide / jeg kan ikke lide.
- Jeg vil have / jeg vil ikke have.

Efterhånden følger barnet flere kulørte blomster til sit sprog.

Den voksne kan enten være lydhør overfor barnets personlige sprog eller ignorere det. Hvis barnet viser at det ikke vil have mere at spise, kan den voksne acceptere barnet eller presse bryst eller flaske ind i munden på det.

Når barnet har givet udtryk for sine lyster - og barnet kender dem jo bedst - kan voksne respektere dem eller lade være.

Selv om den voksne måske ikke kan imødekomme barnets lyst, så kan den voksne vise at barnets lyst/ulyst er set og forstået. Samtalen har fået to parter, der er etableret en sam-tale.

Når man fører en ægte samtale hvor man respekterer hinandens synspunkter, herunder hvad der bliver udtrykt på det personlige sprog, kan der opstå et venskab eller et venskabeligt forhold. Her hjælper man hinanden på den mest forpligtende måde: en ven forstår nemlig hvad man siger - også selv om svaret ikke lige blev som man kunne ønske sig, så barnets lyst ikke kan tilfredsstilles som ønsket.

Når voksne og andre børn lytter til barnets personlige sprog og respekterer dets integritet udvikler barnet sin selvfølelse som rummer oplevelsen af hvem det er. Selvfølelse handler om hvor godt det kender sig selv hvordan det forholder sig til det hvordan det føler sig selv.

Når voksne ignorerer barnets personlige sprog og krænker dets integritet så nedbrydes dets selvfølelse og istedet vokser dets selvhad. Krænkes barnets integritet hyppigt, så opgiver det efterhånden sine grænser, altså en del af sig. Det overgiver sig for at arbejde sammen med den voksne.

Denne overgivelse og tvangssamarbejdet sætter sine spor; et barn der dagligt udsættes for overgreb hvis 'stædighed bliver knækket' og hvis 'hysteri bliver dæmpet' som får en 'god opdragelse', kan udvikle sig selvdestruktivt. Det kan også vise sig destruktivt

over for andre.

Ansatte der ikke forstår at lytte og respektere børns personlige sprog får det svært ved at etablere et ægte forhold til børnene. Det kan vise sig ved at de ansatte bliver trætte og føler sig udbrændte; de ansatte erklærer at de ikke længere har overskud til at 'tage de magtkampe'.

I verdens bedste vuggestue er en grundtanke at de ansatte vil etablere venskabelige forhold med børnene. Derfor er børns personlige sprog afgørende, og derfor giver de ansatte sig med deres professionalisme tid. De lytter til børnene, respekterer dem, tager mod deres tilbud om samarbejde. Børnene har deres oplevelser og meninger om dem, og de ønsker respekt.

Her er muligheder for gensidighed og samarbejde, selv om det jo altså er en institution hvor de to samarbejdspartnere har vidt forskellige positioner. Her samarbejder børn og ansatte i stedet for at modarbejde hinanden, istedet for at tage magtkampe, og det giver livsglæde og ny energi.

Selv om barnet ved hvad det har lyst til og ikke har lyst til, ved det ikke altid hvad det har brug for. Måske den voksne ved det. Børn har behov for voksne der guider dem. Afgørende for børnene er om de voksne kan og vil lytte til børnene, om de voksne kan leve sig ind i børnenes verden og være nærværende. Børn udtrykker deres opfattelse, og den udgør begyndelsen på samtaler hvis de voksne er modtagelige for barnets udtryk.

En pige på 1 år græder under vuggestuens frokost. Hun vrænger ad maden og en ansat siger: 'Hold så op med det hysteri!' Barnet fortsætter med at udtrykke sin utilfredshed. 'Der er ingen grund til at græde!' forsøger den ansatte. Pigen fortsætter og det gør den ansatte også med ordene: 'Du bliver så hysterisk!' De andre børn sidder tavse. Pigen oplever bebrejdelsen af at hun ikke vil spise og at hun har forsøgt at udtrykke sin utilfredshed.

Den ansatte har ikke vist nogen forståelse for barnets markering, men blot skammet hende ud og givet hende skyldfølelse. Den ansatte har ikke lyttet til barnet, og derfor ikke talt til barnet og slet ikke med det. Den ansatte har derimod talt til sig selv (og til de andre børn og voksne) og retfærdiggjort sin handling over for sig selv: 'Jeg gider ikke høre på dig så længe du insisterer på at udtrykke dig på din måde.' Når en ansat taler sådan til et barn, mister barnet noget af sin lyst til at have positiv kontakt med den ansatte.

Denne ansatte er hverken ond eller dum, men tror at have forsøgt at opdrage barnet efter princippet om at sætte grænser for barnet og dets opførsel. Den ansatte mener ikke at det lille barn skal have lov at bestemme over sig selv, og derfor tager den ansatte ansvaret fra det og ignorerer dets udtryk.

Voksne har skabt børnene og voksne er stærkere end børnene, og derfor mener voksne at de skal opdrage børnene. Nogle pædagoger opfatter børn som potentielt usamarbejdsvillige, asociale, egocentriske rovdyr. De skal først lære at samarbejde, tilpasse sig og tage hensyn.

Disse voksne opfatter barnet som 'noget' de voksne kan tvinge til at lære, selv om det strider mod barnets følelser. Hvis den voksne ikke vil lytte, så kan vedkommende ikke opfatte barnets personlige sprog. Konsekvensen bliver at den voksne først kan tale med og lytte til barnets sprog når barnet er blevet opdraget og dermed præget af voksne. Og forøvrigt blevet ældre - så det har forladt vuggestuen!

Den opfattelse at børn skal opdrages før de kan indgå i et fællesskab fører til at barnet først tvinges til at opgive sine følelser og retten til at udtrykke sine følelser, så det kan blive socialt og lære at udtrykke sig. Det kan gå grueligt galt. For menneskets selvfølelse grundlægges i dets første år.

Venskab bygger på respekt; i et venskab kan man sige fra. Det præger også det venskabelige forhold mellem en vuggestueansat og et barn. Den ansatte behøver ikke frygte at sige nej til et barn. Et barn afviser ikke den ansatte fordi vedkommende holder fast i sine grænser. Faktisk kan deres forhold styrkes når barnet oplever at den ansatte siger fra fordi barnet har ramt den ansattes grænse og den ansatte har insisteret på at grænsen bliver respekteret.

Mange voksne taler om at børn prøver grænser af, og de mener børnenes grænser. I verdens bedste vuggestue taler man om betydningen af at de voksne kender deres egne grænser og holder fast i dem. Det er de voksnes svigtende grænser - deres manglende evne til at sige nej og holde fast i deres nej - der kan give børnene problemer.

Venner skal have det skægt og sjovt sammen, så de griner og får lyst til at være sammen igen. Venskab bygger på nærvær, lytning, forståelse og respekt. Børn efterligner de voksne, de vil så gerne samarbejde - og det er et tilbud om venskab jeg ikke kan sige nej til.

Mikael Witte